Güneyden yeni dönmüştü Ece Ayhan. Uzun bir köy dinlenmesi ona çok iyi gelmiş. Son doktor denetlemelerinde de korkulacak hiç bir şey çıkmamış. İleri tıbbın olanakları ve dostlarının sevecen desteğiyle sağlığa kavuşmak mutlu etmiş onu, sonsuz duygulandırmış. Dedi ki: «İnsanlar ölüme karşı da örgütlenebiliyorlar. Ne var ki, kimileri de sapına kadar insancıl bir dayanışmayı kolaylıkla dağıtabiliyorlar. Birilerinin insanı uçuruma düşürebilmeleri işten bile değil. Sağlık konularından daha önemli kavramlar var, onur diye bir şey var örneğin. Sıcak dost sevecenliğinin yanında, insanlığa yakışmayan gaddarlıklarla karşılaştığımı da söylemeliyim. Çok zor, çok dar günler geçirdim. Aç kaldım, parasız kaldım, barınaksız kaldım. Ben ki toplumun ve insanın labirentlerinde çok şeye rastladım sanırdım. 77'den sonra rastlamadığıma rastladım, görmediğimi gördüm ve yaşadım. Olan bitenden etkilendim elbette, etkileneceğim de...» Öfkesi giderek doruğa vardı Ece Ayhan'ın, neyse dedi, bir süre sustu. Sonra, Zürih'teki ünlü operatör Gazi Yaşargil'in kendisini nasıl ameliyat ettiğini, hastanede olanları, sanki başkasının başından geçen şeylermiş gibi, gülerek, şakalar yaparak anlatmaya başladı. «Korkma demiş doktor, tümörün habis değil, selim bir tümör.» O da hemen yazmış defterine «Merhaba Selime Hanım!» Ondan sonra olanları hep yiğitçe karşılamış. Ne olduysa yazmış defterlerine. Evet şimdi tam yedi defteri var, gösterdi bana. Zürih hastanesindeki ve öteki yerlerdeki izlenim ve gözlemlerini günü gününe geçirmiş bu defterlere. Günlük mü diyeceksiniz, hayır genel anlamdaki günlük değil bunlar. Kopuk kopuk gelişigüzel bir şeyler yazılmış. Yalnız yazılmamış, bir şeyler de çizilmiş. Ziyaretine gelenlerin adları, usuna geliveren tümceler, kitaplardan alıntılar, ona mektup yazanlar, vazoda bir çiçek resmi, bir dostun çiziverdiği İsviçre haritası, kendi çizdiği krokiler... Bak dedi: «İsviçre haritası ne kadar da insan beynine benziyor.»

Çok şirin defterlerdi bunlar. Hastane kokusu silinmişti üzerlerinden. Görseniz hangi çocuk yapmış bütün bunları diye sorabilirdiniz. Dedi ki Ece Ayhan «Bu günlükleri kendime göre yazdım, yayınlansınlar diye değil.» Ne olursa olsun, gene de titizlikle saklayacaktır onları. O sayfalarda biriktirdiği gereçlerden bir bir yararlanacaktır. En azından, Ece Ayhan'ın kişiliği, onun şiiri için birer belgedir bunlar.

Nitekim şimdi *Gazal Yolları*'nı bu defterlerden türeterek yazıyor. Vaktiyle Gürün'le Darende arasındaki bir kalenin yanında görmüş bu yolları. Kalede tek bir kapı var. Yalnız o kapıdan çıkılıp, ince bir yoldan geçilerek Tohma Çayı'ndan su alınabiliyormuş. Gazal yolu, işte o yolun adı. Topluma ve hayata açılan bir yol bu.

Hastaneden Yaşar Kemal'e ve Edip Cansever'e yazdığı mektuplarda «Benim de gazal yollarım vardır» diye yazmış Ece Ayhan. Tüm gaddarlıklardan bu «gazal yolları» kurtarmış onu. İlkin bu Gürün anısını anlatacak sonra da romanına başlayacak.

Bir çalışmasının adı da *Hüdavendigâr Livası*. Hüdavendigâr livası yani bugün Bursa dediğimiz yer. Dolayısıyla Ece Ayhan, Ömer Lütfi Barkan'ın yakında yayınlanacak *Hüdavendigâr Livası* adlı kitabıyla çok ilgilenmektedir bugünlerde.

Yayınlanmaya hazır şiirlerin var mı dedim, var dedi. *Zambaklı Padişah* başlığı altında bir dizi şiir hazırladığını söyledi. Koşuk biçiminde olacak bunlar. Bir de *Meseller* var, yazı - şiir biçiminde. *Meseller*'e 1976'da başlamış. Dokuz tane olacak hepsi, altısını yazabilmiş. Yayınlasana dedim. «Valla dedi, bir bütün olarak tasarlanmıştır bunlar, daha örgüsü bitmedi. Bütünü kucaklamadan ayrı ayrı yayınlamayı istemiyorum. Bir tanesi yayınlanınca örgü bozulabilir. Nitekim, 1957'de *Ut* diye bir şiir yayınlamıştım. *Tanzimat fermanında unutulmuş hacivat* demiştim o şiirimde. Sonra pişman oldum. Zira Tanzimat fermanında asıl unutulan karagözdür, hacivat değildir.» Şimdi bize 1980'i beklemek kalıyor. Çok değil, birbuçuk iki ay kadar sonra okuyabileceğiz o şiirleri.

Söz kendi şiirinden açılınca, biliyor musun dedim, özellikle gençler senin şiir kitaplarını çok arıyorlar bugünlerde, *Yort Savul* en çok satılan şiir kitapları arasına girdi. İnanmadı, doğru mu dedi. Gerçek olduğunu söyleyince çok sevindi. Eleştirmenlerden yakındı. Bir eleştirimenimiz, *Yort Savul*'u onun uydurduğunu sanmış. Oysa dedi bu sözcükler Yunus Emre'de var.

Yort Savul'un ne anlama geldiğini çok kimsenin merak ettiğini biliyorum. Bugün dilimizde «savul» kullanıldığı halde «yort» kullanılmıyor. «Yort» eski Anadolu Türkçesinde yortmak'dan gelen bir emir kipiydi. Sözlüklere bakarsanız, yortmanın, koşmak, durmadan yol yürümek, sefer eylemek gibi anlamlara geldiğini görürsünüz. O sözcüğü yalnız Yunus Emre değil, eski ozan ve yazarların çoğu kullanmıştır. «Yort savul» daha doğrusu «savul, yort» ise eski bir deyimdir. Bir zamanlar inzibat çavuşları, «savul yort» diyerek halkı kovar, uzaklaştırırlarmış.

«Anadolu orta çağlarına çok önem veriyorum,» dedi Ece Ayhan. «Bizim en önemli kökenimiz Anadolu orta çağıdır. Şöyle bir şey okumuştum eski bir metinde, şimdi tam hatırlamıyorum ama aşağı yukarı şöyleydi: *Kul padişahsız, padişah kulsuz olmaz. Ama kim bileydi, çavuş ayıtmasaydı: yort savul...* Tarihimize, tarihteki insanımıza yabancılaşmışız. Bu yabancılaşma alfabe değişmesinden ileri gelmiyor. Yeni yazı bilenler bile isteseler çok şey bulur tarihimizde. Tarihimize yabancılaştığımız için, bugün kimi olaylar karşısında şaşırıp kalıyoruz.»

Konuşmamızın burasında tarihin şiirimizdeki etkisine, tarih motiflerinin şiirde nasıl yer almaya başladığına geçtik. Çeşitli örnekler sıralandı önümüzde: Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, İlhan Berk, Hilmi Yavuz v.b. «Şiirimizde tarih motifleri» ilginç bir inceleme konusu olabilir.

Şiirini her zamanki coşkusuyla savundu Ece Ayhan. «Şiirimdeki sözcükler çok anlamlıdır dedi. Sırasıyla iki, üç, dört anlamlı olabilirler. En önemli nokta budur. Hemen ilk anlama kapılmamalı, gerideki öteki anlamı, ya da anlamları da aramalı. Bir de bütün anlamları oluşturan bir çekirdek, bir anahtar vardır, onu gözönünde tutmalı. Şiiri anahtar kavramla birlikte bütün bu anlam perspektifleri oluşturur. Bu perspektiflerden yalnız birine takılıp kalmak, bir filme yarısında girmek gibidir, yanıltır insanı. Kimileri öyle yapıyorlar, filme ortasında giriyorlar ve bitmeden de çıkıyorlar. Her şiir içerikli bir filmdir. Birkaç sözcüğüne, o sözcüklerin de yalnız birer anlamına takılıp kalmak yanlış yargılara saptırır.»

Senin şiirinde sembolizm var mı? dedim, elbette yok, dedi. Klasik anlamda sembolist değildir Ece Ayhan. Gerçi Ahmet Haşim'in şiirlerini sever, ebruya benzetir onları. Fakat onun şiiriyle Ahmet Haşim'in şiiri arasında hiç bir akrabalık kurulamaz.

Gerçeküstücülük mü? O da değil. Ece Ayhan ruhbilimsel simgeleri çok iyi bilmesine karşın bilinçaltı ile ilişki kurmaya çalışmaz. Simgelerin kendileri değil doğuşları önemlidir onun için. Bir simge Anadolu'da başka türlü Amerika'da başka türlü doğar. Simgelerde bir olağanüstülük yoktur. Nelerden, hangi çelişkilerden doğdukları şiirle ilgili olabilir. Bilinç altından değil tersine bilinçten gelir onun şiiri. Gerçeküstücülükten o denli uzaktır ki, örneğin ressam Salvador Dali'yi hiç sevmez. Şarlatan bulur onu. O der, «Sanatın ne olduğunu değil, ne olmadığını çok iyi bilir ve durmadan alay eder insanlarla. Oysa dünya o noktaya gelmiştir ki, kimsenin gırgır geçmeye hakkı yoktur.»

Bana kalırsa Ece Ayhan şiir yazarken kendinden önce yazılan tüm şiirleri yok saymıştır. Dünyada ilk şiiri sanki kendi yazıyormuş gibi davranmıştır. Duygusallığı, şairaneliği bilinçli olarak en aza indirmiştir şiirlerinde. İstese duygusal olamaz mıydı, olabilirdi elbette. «Şiirimiz gül kurutur abiler» diye bir dize söyleyebilen bir ozan, duygusal olmak isteseydi daha neler söyleyebilirdi!..

Halk esprisi, halk esprisinden gelen çağrışımlar büyük rol oynar Ece Ayhan'ın şiirinde. O, bugünkü ve dünkü dilimize hep kendi şiir esprisi açısından bakar. Bir şey yakaladı mı kaçırmaz ve başlar şiirini onun etrafında örmeye. Örneğin eski bir metinde «Bak bre çirkin!» diye bir seslenme görmüştür değil mi, hemen onu zihnine not eder. Bu kalıptan bir şiir doğacaktır. Dolayısıyla en iyi izlenimcisidir şiirimizin.

Ama o şiir yazdığı anlarda kendi şiirinin dışındaki şiirleri ne denli unutursa unutsun, Türk ve dünya şiirini dünüyle ve bugünüyle en iyi izleyenlerden biridir. Güzel ve perspektifli şiire her zaman saygılıdır. Resimdeki perspektif gibi şiirde de perspektif olmalıdır, der. Nâzım'dan okuduğu kadar Yahya Kemal'den de birçok dizeyi ezbere okuyabilir.

Evet, beğenseniz de beğenmeseniz de Ece Ayhan şiiri diye bir şey vardır bugünkü yazınımızda, ve özgünlüğüyle öykünmezliğiyle hemen göze çarpar. Bu şiiri anlamak, onun zevkine varmak için tüm koşullanmalarınızdan sıyrılmanız gerekecektir. Belki biraz çocuksu olacaksınız, ama kesinlikle zihinsel olacaksınız.

Yazdığı şiirler benim şiir anlayışıma uymasalar bile, onun şiir çabasına, kişiliğine saygımdan dolayı her zaman rahatlıkla konuşmuşumdur Ece Ayhan'la. Dünya görüşlerimiz benzerlik gösterir, ikimizde de alabildiğine geniş bir insanlık sevgisi vardır. Yazın ve sanat konusunda konuşmaya başladık mı, bu, saatler boyu sürebilir.

Şiir anlayışlarımız uymuyor dedim az yukarda. Ama bu onun şiirlerini anlamaya çalışmaktan beni alıkoymaz. Beğendiğim şiirleri az değildir. Her an yeni ipuçları bulurum onun şiirlerinde. Örneğin Ergin Günçe ile bir anım vardır benim. Olay 1950'lerde bizim Sahaflar Çarşısı'nda geçmiştir. Bir gün çarşıda Ergin'le oturuyorken hasta olduğu belli bir adam geldi ve bana «Eski harflerle *Kalp Ağrısı* var mı?» diye sordu. Sorunun soruluş biçimi, soranın davranışı, o anda soruyu herhangi bir soru olmaktan çıkarmıştı. Sözlerin birdenbire bir şiir niteliğine bürünerek ikimizi de çarptığını görmüştük. Ergin bunu sonradan her-

hangi bir yerde yazdı mı bilmiyorum. Ama Ece Ayhan'a anlattığı muhakkak. Zira *Devlet ve Tabiat*'daki yazı - şiirlerden birinde o soru tümcesini olduğu gibi buldum. Şiirine bu denli yakışan bir tümceyi kaçırmayarak almıştı Ece Ayhan, helâl olsun.

Bak, dedi Ece Ayhan: «İlhan Usmanbaş, *Bir Bakışsız Kedi Kara*'daki dokuz şiirimi bestelemiş, şimdi onu dinleteceğim sana.» En zihinsel, en soyut şiirimizi yazan bu şairimizi ancak İlhan Usmanbaş gibi bir müzisyenimiz besteleyebilirdi diye düşündüm. Değişik besteleri vardır Usmanbaş'ın. Atonal müzik denemeleri yapmıştır. Bu denemelerini daha önce bildiğimden Ece Ayhan için yaptığı besteleri yadırgamadan dinledim. Müzik şiirle iyi bağdaşmıştı. Şarkıları opera sanatçısı Metin İktu söylüyordu. Atonal müzikten çok bir deneysel müzikti Usmanbaş'ın yaptığı.

Soyut şiir dedim onun şiirlerine. Oysa o şiirlerinin soyut olduğunu kabul etmiyor. «Soyut şiir deyince soyut resmi hatırlıyorsunuz.. Soyut resimde figür yoktur, benim şiirimde figür vardır,» diyor.

Sonra «bunalım» dedim Ece Ayhan'a, dünya ve Türkiye büyük bir bunalım geçirmiyor mu sence? «Bunalım filân yok dedi. En azından düz insan olan yoksullar, kimsesizler, kapı ardındakiler için böyledir bu. Sanıyorum ki doğal gereksinimleri dışında mal mülk edinenler, kısacası kentliler bunalmış olabilirler. Değişim günlerinde böylesi söylentiler çıkarılır hep. Cumhuriyet döneminin en bunalımlı günleri diyenler, gerçek yoksulluğu, açlığı hiç yaşamamış olanlardır. Düzenin yozlaşması diyorlar kimiler, onda da bir kapan var. Düzen eskiden iyi değildi ki yozlaşsın. Geçmişte, tarihte gelecekten daha iyi günler olamaz. İnsanlık, daah bir ayağa kalkarak her şeye karşın, kötülere karşın yürüyecek...»

Peki şiirde toplumsal olana karşı tepki nasıl belirir dedim. «Yahya Kemal der ki, dedi, *rindin belâya karşı kayıtsızlığı yavuz olarak vardır.* Ama biz rind değiliz ki. Zamanımız da ortaçağ değil. Her türlü belâya karşı kayıtsız değiliz. Elbette bir tepkimiz olacaktır.»

Yeni Türk şiirini izleyebiliyor musun? dedim, «Son beş yılda dedi can derdindeydim, Türkiye'deki şiir ırmağının serüvenini kucaklayarak izleyemedim. Ancak şimdilerde bakabiliyorum dergilere. Geçenlerde Murathan Mungan'ı, Azer Yaran'ı okudum.»

Ece Ayhan Ortaköy'de Boğaz Köprüsü'ne bakan sessiz ve dost bir evde oturuyor şimdi. Kendisini orada ziyaret ettim. İyimserdi, sağlıklıydı, yeni arayışlar içindeydi. «Halk kendi sürecini kendi yaratmak üzere ırmaklar ağzında toplanmaya başlamıştır,» demişti daha önceleri. Ve «halk diyordu, hangi kaynaklara gidileceğini biliyor.» Bu halk için söyleyecek daha pek çok şeyleri olmalı Ece Ayhan'ın. Ona başarılı, güzel günler dileyelim ve bekleyelim.